

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук, доцента

Батанової Людмили Олександрівни на дисертацію

Єфіменко Віктора Дмитровича на тему: «Правові засади діяльності адвоката у сфері митної справи», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження Єфіменко Віктора Дмитровича зумовлена сучасними тенденціями розвитку митних правовідносин, ускладненням правового регулювання митної справи та зростанням потреби у забезпеченні належного рівня захисту прав і законних інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності. Митна справа є комплексною сферою правового регулювання, у межах якої взаємодіють норми митного, адміністративного, фінансового, податкового, міжнародного та процесуального права, що обумовлює складність правозастосування та потребує висококваліфікованої професійної правничої допомоги.

Особливої ваги зазначена проблематика набуває в умовах євроінтеграційного курсу України, адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу, реформування митних органів та впровадження сучасних механізмів митного контролю. За таких умов істотно зростає роль адвоката як незалежного суб'єкта надання професійної правничої допомоги, здатного забезпечити ефективний захист прав осіб у відносинах із митними органами, а також під час позасудового та судового вирішення митних спорів.

Водночас аналіз наукової літератури свідчить, що окремі аспекти адвокатської діяльності досліджувалися переважно в межах загальної теорії адвокатури або окремих галузей права, тоді як питання правових засад діяльності адвоката саме у сфері митної справи не отримали комплексного та системного наукового опрацювання. Дискусійними залишаються питання правового статусу адвоката у митних правовідносинах, особливостей реалізації ним функцій представництва та захисту, гарантій адвокатської

діяльності у сфері митного регулювання, а також удосконалення відповідного законодавства.

У зв'язку з цим обрана тема дисертації є своєчасною, має важливе теоретичне і практичне значення, відповідає актуальним потребам розвитку науки адміністративного та митного права, а результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення законодавства, правозастосовної практики та підвищення ефективності надання професійної правничої допомоги у сфері митної справи.

Актуальність обраної теми належним чином обґрунтована здобувачем, не викликає сумнівів та повністю відповідає сучасним потребам розвитку правової науки і практики у сфері митної справи та адвокатської діяльності.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження Єфіменко Віктора Дмитровича є однією з перших комплексних наукових робіт, у якій здійснено системний аналіз правових засад діяльності адвоката у сфері митної справи, визначено його місце у системі суб'єктів митних правовідносин, розкрито особливості реалізації функцій консультування, представництва та захисту в галузі митного регулювання, а також сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

Наукова обґрунтованість результатів дослідження забезпечується належною методологічною основою роботи, використанням комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, що дозволило автору всебічно дослідити предмет дисертаційного дослідження та сформулювати аргументовані висновки. Здобувачем опрацьовано значний масив наукових джерел, нормативно-правових актів національного та міжнародного рівнів, практику правозастосування у сфері митної справи, що сприяло досягненню поставленої мети та виконанню визначених завдань дослідження.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації є логічно послідовними, взаємопов'язаними та впливають із проведеного аналізу теоретичних і практичних аспектів діяльності адвоката у сфері митної справи. Особливої уваги заслуговують положення щодо визначення правового статусу адвоката як суб'єкта надання професійної правничої допомоги у сфері митної справи, авторське бачення змісту окремих видів адвокатської діяльності у зазначеній сфері, а також пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання участі адвоката у провадженні у справах про порушення митних правил.

Сформульовані автором висновки та рекомендації характеризуються належним рівнем аргументованості, мають теоретичне та практичне значення і можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях, нормотворчій діяльності, правозастосовній практиці митних органів, судів та адвокатів, а також у навчальному процесі під час викладання дисциплін адміністративно-правового та митно-правового спрямування.

Метою дослідження Єфіменко Віктор Дмитрович поставив визначення сутності та особливостей правових засад діяльності адвоката у галузі митної справи, а також формування напрямів удосконалення у цій сфері.

Предметом дослідження стало правові засади діяльності адвоката у сфері митної справи.

Методи дослідження обрано виходячи із поставленої мети та завдань, з урахуванням її об'єкта і предмета. Методологічну основу дисертаційного дослідження становлять методи наукового пізнання, які були обрані з урахуванням поставленої мети, визначених завдань, об'єкта та предмета дисертаційної роботи. Ними стали діалектичний, формально-юридичний та логіко-семантичний метод, системно-структурний метод, структурно-функціональний метод, порівняльно-правовий метод, методи моделювання, аналізу та синтезу тощо.

За допомогою діалектичного, формально-юридичного та логіко-семантичного методів визначено сутність митної справи як сфери адвокатської

діяльності, консультування як виду адвокатської діяльності у сфері митної справи, захисту як виду адвокатської діяльності у сфері митної справи, професійного представництва адвоката у сфері митної справи, гарантій діяльності адвоката у сфері митної справи. Системно-структурний метод використано для характеристики адвоката як суб'єкта надання професійної правничої допомоги у сфері митної справи. Для встановлення особливостей гарантій діяльності адвоката у сфері митної справи застосовано структурно-функціональний метод. Порівняльно-правовий метод застосовано під час аналізу статусу адвоката у законодавстві про адвокатуру та адвокатську діяльність, законодавстві України з питань митної справи, законодавстві про адміністративні правопорушення, законодавстві про адміністративне судочинство, законодавстві про цивільне судочинство, законодавстві про господарське судочинство, кримінальному процесуальному законодавстві. З метою формування напрямів вдосконалення правового регулювання діяльності адвоката у сфері митної справи використано методи моделювання, аналізу та синтезу.

Отримані результати є достатньо обґрунтованими, а сформульовані автором наукові положення та висновки в цілому характеризуються належним ступенем достовірності, що дозволяє визнати їх такими, що мають наукову новизну та практичну цінність. Детальний аналіз змісту дисертації дозволяє зробити висновок про її системний, цілісний та завершений характер, дисертаційне дослідження Єфіменко В.Д. є самостійною працею та відзначається високим науковим рівнем.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним, науковим, монографічним дослідженням правових засад діяльності адвоката у сфері митної справи. В результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових науково-теоретичних та практичних положень, висновків та пропозицій для розвитку правових засад діяльності адвоката у сфері митної справи.

У процесі проведеного дослідження здійснено комплексне теоретико-правове осмислення діяльності адвоката у сфері митної справи, що дозволило сформулювати цілісну концепцію його правового статусу, особливостей реалізації професійної правничої допомоги та напрямів удосконалення відповідного правового регулювання.

До елементів наукової новизни належить авторський підхід до визначення адвоката як самостійного суб'єкта надання професійної правничої допомоги у сфері митної справи та характеристики його місця у системі митних правовідносин. У роботі розкрито особливості правового статусу адвоката під час здійснення консультування, захисту та представництва у сфері митного регулювання, визначено специфіку реалізації ним професійних прав та обов'язків залежно від виду правничої допомоги.

Науковий інтерес становлять запропоновані автором визначення консультування, захисту та професійного представництва як самостійних видів адвокатської діяльності у сфері митної справи, а також висновки щодо особливостей участі адвоката у провадженні у справах про порушення митних правил. Важливим результатом дослідження є виявлення недоліків нормативного регулювання правового статусу адвоката в митних правовідносинах та формулювання пропозицій щодо внесення змін до митного законодавства.

Новизною характеризуються також положення щодо гарантій діяльності адвоката у сфері митної справи, їх класифікації та механізмів реалізації, а також обґрунтування напрямів удосконалення правового регулювання адвокатської діяльності з метою підвищення ефективності захисту прав та законних інтересів учасників митних правовідносин.

Загалом представлені в дисертації наукові результати розширюють існуючі наукові уявлення про правові засади діяльності адвоката у сфері митної справи та мають значення для подальшого розвитку науки адміністративного, митного права та адвокатської діяльності.

Наукова новизна дисертаційного дослідження підтверджується тим, що проблема правових засад діяльності адвоката у сфері митної справи до цього часу не була предметом самостійного комплексного монографічного дослідження на рівні дисертації на здобуття ступеня доктора філософії, що свідчить про оригінальність обраного напрямку наукового пошуку.

У процесі проведеного дослідження здійснено комплексний аналіз правових засад діяльності адвоката у сфері митної справи, визначено особливості правового статусу адвоката як суб'єкта надання професійної правничої допомоги у митних правовідносинах, розкрито специфіку реалізації ним функцій консультування, захисту та представництва, а також запропоновано шляхи вдосконалення правового регулювання адвокатської діяльності у сфері митного регулювання.

Автором зазначено про відсутність єдиного наукового підходу до визначення правової природи діяльності адвоката у сфері митної справи, його місця у системі суб'єктів митних правовідносин, а також щодо змісту окремих видів професійної правничої допомоги, які надаються адвокатом у цій сфері. У роботі запропоновано авторське бачення зазначених категорій та здійснено їх теоретичне обґрунтування.

Науковий інтерес становлять висновки дисертанта щодо особливостей правового статусу адвоката як захисника у справах про порушення митних правил, зокрема в частині законодавчої неузгодженості використання понять «захисник» та «представник» у Митному кодексі України, а також щодо необхідності чіткого нормативного визначення процесуального становища адвоката у відповідних провадженнях.

Автором сформульовано пропозиції щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства України, спрямованих на вдосконалення правового статусу адвоката під час оскарження рішень, дій чи бездіяльності митних органів, усунення колізій у правовому регулюванні участі адвоката у справах про порушення митних правил, а також посилення гарантій здійснення адвокатської діяльності у сфері митної справи.

Загалом одержані результати характеризуються елементами наукової новизни, розвивають існуючі наукові підходи до розуміння правових засад діяльності адвоката у сфері митної справи та мають значення для подальшого розвитку науки адміністративного права, митного права та адвокатури.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що сформульовані в дисертаційній роботі висновки, рекомендації і пропозиції можуть бути використані у:

- науково-дослідній діяльності як підґрунтя для проведення подальших наукових досліджень правових засад діяльності адвоката у сфері митної справи;
- правотворчій діяльності для вдосконалення законодавства України з питань митної справи та про адвокатуру та адвокатську діяльність»;
- правозастосовній діяльності – для покращення діяльності адвоката у сфері митної справи;
- освітньому процесі під час розробки та викладанні навчальних дисциплін «Адвокатура України», «Адвокатська діяльність» та «Митне право».

Повнота викладення у публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. За результатами дослідження опубліковано 9 наукових праць, з них: 3 публікації у фахових виданнях України, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації, 6 тез доповідей, в яких засвідчується апробація матеріалів дисертації.

Наукові публікації відповідають вимогам п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертації вказує на дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності. У роботі є посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей, дотримано вимоги законодавства про

авторське право і суміжні права, джерела використаної інформації. Таким чином, у дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дисертантом дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Із висновками і теоретичними положеннями дисертації в цілому можна погодитися і підтримати їх, але з окремими положеннями, сформованими автором погодитися без обговорення важко. Вони можуть бути основою для подальших наукових досліджень і дискусій. На деякі з таких положень автор може дати пояснення і при захисті роботи.

1. Дискусійним видається запропоноване автором віднесення адвоката до суб'єктів митних відносин. Оскільки адвокат не є носієм власного матеріального інтересу у митних правовідносинах та реалізує права і обов'язки переважно в інтересах клієнта, потребує додаткового обґрунтування теза про набуття ним статусу самостійного суб'єкта митних правовідносин, а не учасника процедурних відносин, пов'язаних із реалізацією права на професійну правничу допомогу.

2. Окремі положення другого розділу мають переважно описовий характер. Зокрема, у висновках 10 та 11 автор детально характеризує особливості професійного представництва адвоката під час адміністративного та судового оскарження рішень митних органів, акцентуючи увагу на необхідності застосування норм митного, податкового, адміністративного процесуального та міжнародного законодавства. Разом із тим наведені положення значною мірою відображають чинне нормативно-правове регулювання та усталені підходи правозастосовної практики. У зв'язку з цим дискусійним є питання щодо достатності наукової аргументації авторської позиції стосовно особливостей професійного представництва адвоката саме у сфері митної справи та критеріїв його відмежування від представництва в інших категоріях адміністративних спорів. На думку опонента, зазначені висновки могли б бути посилені більш ґрунтовним аналізом специфічних

процесуальних повноважень адвоката в митних спрах та формулюванням додаткових пропозицій щодо вдосконалення відповідного правового регулювання.

3. Потребує додаткового обґрунтування висновок автора про те, що професійне представництво адвоката у сфері митної справи в судовому порядку здійснюється виключно в судах адміністративної юрисдикції. Така теза видається дещо категоричною, оскільки окремі спори, пов'язані з митними правовідносинами, можуть розглядатися також у порядку господарського чи цивільного судочинства залежно від суб'єктного складу та характеру спірних правовідносин. У зв'язку з цим авторська позиція потребувала додаткової аргументації.

4. Зокрема, дискусійною видається пропозиція щодо нормативного розмежування представництва на законне, професійне та непрофесійне без належного аналізу узгодженості такого підходу із положеннями процесуального законодавства та законодавства про адвокатуру. Також автором недостатньо розкрито практичні наслідки запровадження запропонованих змін для учасників митних правовідносин та діяльності митних органів.

5. У зв'язку з цим окремі пропозиції щодо внесення змін до Митного кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення потребували більш детального порівняльно-правового обґрунтування та аналізу перспектив їх реалізації в сучасних умовах розвитку митного законодавства.

Висновок. Дисертація Єфіменко Віктора Дмитровича на тему: «Правові засади діяльності адвоката у сфері митної справи» є самостійним науковим дослідженням, в якому містяться нові науковообґрунтовані результати і вирішуються проблеми, які у сукупності мають теоретичне та прикладне значення. За змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертація відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та

вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями від 04 квітня 2025 року № 426), наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами й доповненнями від 03 травня 2024 року № 507), а її автор Єфіменко Віктор Дмитрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –
доцент кафедри
морського та митного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент

Людмила БАТАНОВА

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ:

Проректор з наукової роботи
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор
Заслужений юрист України

Мінас АРАКЕЛЯН